

Meetbaarheid jaarverslag 2007

De kwaliteit van de verantwoording

Stadsdeel De Baarsjes

21 mei 2008

R a

Rekenkamer Amsterdam

R a

Rekenkamer Amsterdam Centrum

R a

Rekenkamer Stadsdelen Amsterdam

R Z

Rekenkamer Zaanstad

Meetbaarheid jaarverslag 2007

De kwaliteit van de verantwoording

Stadsdeel De Baarsjes

21 mei 2008

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 Aanleiding voor onderzoek jaarverslag	9
1.2 Onderzoek jaarverslag en BBV	9
1.3 Relatie met regulier accountantsonderzoek	10
2 Opzet van het onderzoek	11
2.1 Doel van het onderzoek	11
2.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen	11
2.3 Toetsingspunten	12
2.4 Onderzoeksaanpak	13
3 Twee programma's onderzocht	17
3.1 Inleiding	17
3.2 Programma 'Openbare orde en veiligheid'	17
3.3 Programma 'Milieu'	30
Bijlage Achtergrond beoordelingskader	37

Samenvatting

In dit onderzoek zijn de bevindingen van de rekenkamer opgenomen van haar quick scan onderzoek naar de kwaliteit van de informatievoorziening in het jaarverslag 2007 van het stadsdeel De Baarsjes. Het onderzoek richtte zich met name op de verantwoording over de bereikte resultaten in 2007. Omdat de verantwoording logisch dient aan te sluiten op de vooraf geformuleerde doelstellingen in de begroting en het jaarplan is eerst de programmabegroting van het stadsdeel beoordeeld. Met dit onderzoek wil de rekenkamer de kaderstellende en controlerende rol van de stadsdeelraad versterken.

Het dagelijks bestuur legt met het jaarverslag verantwoording af over de doeltreffendheid van het gevoerde beleid. Om vast te stellen of het jaarverslag op dit punt adequaat is, heeft de rekenkamer de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Zijn de doelstellingen en activiteiten in de programmabegroting 2007 *consistent* en *meetbaar* geformuleerd? Biedt de programmabegroting 2007 een voldoende basis om achteraf meetbaar te verantwoorden?
2. Geeft het dagelijks bestuur in het jaarverslag 2007 inzicht in de realisatie van de doelstellingen en de daarvoor uitgevoerde activiteiten? Worden de verschillen ten opzichte van de programmabegroting 2007 *adequaate toelichting* (artikel 25.2 van het BBV)?
3. Zijn de doelstellingen in het jaarverslag voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten? Zijn deze gegevens in het jaarverslag *verifieerbaar* en *betrouwbaar*?

In deze quick scan heeft de rekenkamer de drie onderzoeksvragen beantwoord voor twee programma's uit het jaarverslag 2007. Het gaat om de programma's 'Openbare orde en veiligheid' en 'Milieu'.

De resultaten van de quick scan kunnen als volgt worden samengevat:

		Openbare orde en veiligheid	Milieu	Totaal gemiddeld
Vraag 1	Consistent en meetbaar	1,7	1,6	1,7
Vraag 2	Adequate verantwoording in jaarverslag	1,7	1,5	1,6
Vraag 3	Kwantitatieve gegevens aanwezig, verifieerbaar en betrouwbaar	1,3	2,1	1,7
	Gemiddelde score	1,6	1,7	1,7

De hiervoor genoemde scores zijn behaald op een schaal van 0 tot 3¹. De rekenkamer komt tot het algemene oordeel dat de kwaliteit van de bestuurlijke informatie van beide programma's in het jaarverslag 2007 bijna voldoende (1,7) is.

Programma 'Openbare orde en veiligheid'

Samengevat heeft de rekenkamer binnen het programma 'Openbare orde en veiligheid' de volgende bevindingen:

- Het programma 'Openbare orde en veiligheid' van stadsdeel De Baarsjes heeft een relatief lage gemiddelde score op de vraag die betrekking heeft op de programmabegroting 2007. Dit is vooral een gevolg van het feit dat de doelstellingen algemeen geformuleerd zijn. Daarnaast heeft het stadsdeel de doelstelling slechts op onderdelen uitgewerkt in indicatoren en activiteiten. Ook ontbreken in de meeste gevallen referentiegegevens.
- Op vraag 2, die vooral betrekking heeft op het jaarverslag 2007, scoort stadsdeel De Baarsjes redelijk goed. De toelichting op de verschillen tussen informatie in de programmabegroting en het jaarverslag is evenwel voor verbetering vatbaar.
- Stadsdeel De Baarsjes heeft een groot deel (67%) van de doelstellingen voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten. Uit de analyse van de rekenkamer blijkt dat de resultaatgegevens vaak onvoldoende verifieerbaar en betrouwbaar zijn. Het stadsdeel scoort dan ook relatief laag (1,3) op deze aspecten.

Op basis van het onderzoek komt de rekenkamer voor het programma 'Openbare orde en veiligheid' tot de volgende aanbevelingen:

1. Formuleer doelstellingen minder algemeen, zodat de uitwerking in indicatoren en activiteiten opgaat voor de gehele doelstelling (en niet voor een klein deel daarvan).
2. Formuleer streefwaarden niet alleen bij prestatie-indicatoren, maar ook bij effect-indicatoren.
3. Voeg zoveel mogelijk referentiegegevens toe, zodat beoogde doelstellingen in perspectief geplaatst kunnen worden.
4. Geef een verklaring waarom beoogde en gerealiseerde activiteiten van elkaar verschillen.
5. Neem zoveel mogelijk kwantitatieve gegevens in het jaarverslag op, bijvoorbeeld bij de doelstelling voor het verbeteren van de objectieve en subjectieve veiligheid.

Programma 'Milieu'

Samengevat heeft de rekenkamer binnen het programma 'Milieu' de volgende bevindingen:

- Het programma 'Milieu' van stadsdeel De Baarsjes heeft op consistentie een score van 1,6. De rekenkamer is van oordeel dat het stadsdeel de doelstellingen algemeen formuleert. De indicatoren en activiteiten zijn slechts van toepassing op een deel van de doelstelling.

¹ Waarbij 0 betekent dat geheel niet de gestelde eisen wordt voldaan en 3 betekent dat volledig aan de gestelde eisen wordt voldaan.

- Het stadsdeel neemt bovendien vaak geen referentiegegevens op in de programmabegroting, zodat indicatoren niet in perspectief geplaatst kunnen worden.
- In het jaarverslag 2007 gaat het stadsdeel in op de milieudoelstellingen en activiteiten uit de programmabegroting 2007. Het stadsdeel noemt in het jaarverslag 2007 de bereikte en de verrichte resultaten, maar deze sluiten niet altijd aan op de programmabegroting. De gemiddelde score op deze vraag is dan ook relatief laag (1,5).
- Stadsdeel De Baarsjes heeft voor 'Milieu' een groot deel (67%) van de doelstellingen voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten. Deze gegevens zijn over het algemeen verifieerbaar en betrouwbaar. Het stadsdeel scoort gemiddeld hoog (2,1) op deze vraag.

Op basis van het onderzoek komt de rekenkamer voor het programma 'Milieu' tot de volgende aanbevelingen:

1. Formuleer doelstellingen minder algemeen, zodat de uitwerking in indicatoren en activiteiten opgaat voor de gehele doelstelling.
2. Neem geen stedelijke doelstellingen op in het jaarplan wanneer er geen vertaling mogelijk is naar stadsdeelniveau.
3. Voorzie de doelstellingen waar mogelijk van streefwaarden, en van referentiegegevens waarmee de streefwaarden in perspectief geplaatst kunnen worden.
4. Geef een verklaring wanneer voorgenomen activiteiten en gerealiseerde activiteiten van elkaar verschillen.
5. Voorzie bereikte resultaten in het jaarverslag waar het kan van kwantitatieve gegevens.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor onderzoek jaarverslag

Door de dualisering van het lokale bestuur in 2002 is het dagelijks bestuur (gemeente: college van B&W, stadsdelen: het DB) geen lid meer van de stadsdeelraad respectievelijk de gemeenteraad. De bevoegdheden van raad en dagelijks bestuur zijn scherper afgebakend: de raad stelt kaders en controleert, het dagelijks bestuur bestuurt, voert uit en legt verantwoording af.

Voor de planning- en controlcyclus betekent deze taakverdeling concreet het volgende:

- De raad stelt in de *programmabegroting* voor een bepaald jaar de kaders vast voor beleid en financiën.
- Vervolgens voert het dagelijks bestuur in dat jaar het beleid uit binnen deze kaders.
- In het *jaarverslag*² legt het dagelijks bestuur inhoudelijk verantwoording af aan de raad over de realisatie van de beleidsvoornemens uit de programmabegroting. De *jaarrekening* laat de financiële consequenties van het gevoerde beleid zien.
- De raad beoordeelt op basis van de jaarstukken of het dagelijks bestuur zijn werk binnen de kaders van de begroting heeft gedaan.

Deze ruwe schets van de begrotingscyclus toont de noodzaak van transparante bestuurlijke informatie over beleid. Elementen van transparantie zijn ondermeer consistentie, meetbaarheid, betrouwbaarheid en verifieerbaarheid. Ook is het van belang dat verschillen tussen planning en realisatie adequaat worden toegelicht. Op basis van transparante bestuurlijke informatie is kaderstelling, verantwoording en controle van beleid mogelijk.

1.2 Onderzoek jaarverslag en BBV

In mei 2007 verrichtte de rekenkamer een onderzoek naar de jaarstukken 2006³. De jaarstukken bestaan uit de jaarrekening en het jaarverslag. De quick scan van de jaarstukken 2006 richtte zich vooral op het financiële gedeelte van het jaarverslag. Dat onderzoek had betrekking op de presentatie van het financiële resultaat en de verwerking daarvan in het eigen vermogen enerzijds, en op de inhoud van de paragraaf weerstandsvermogen anderzijds.

In dit onderzoek, de quick scan naar de meetbaarheid van het jaarverslag 2007, onderzoekt de rekenkamer de kwaliteit van de verantwoording over de realisatie van de beleidsdoelen. De rekenkamer baseert haar beoordeling van de programma's primair op het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Het BBV is

² We spreken hier van jaarverslag waar stadsdeel De Baarsjes de term 'Programmarekening' gebruikt.

³ 'Quick Scan Jaarstukken 2006', d.d. 11 mei 2007.

ingevoerd met ingang van begrotingsjaar 2004. Het BBV schrijft voor welke vorm de begroting en de jaarstukken van een gemeente moeten hebben.

Het uitgangspunt van het BBV is in eerste plaats dat de begroting en jaarrekening voldoen aan de informatiebehoefte van de gemeenteraad voor het uitvoeren van zijn kaderstellende en controlerende taak. Daarnaast dienen de jaarstukken ook te voorzien in de informatiebehoeften van anderen, zoals burgers, college en externe partijen.

Het BBV schrijft voor dat in de begroting een aantal programma's wordt opgenomen. Het schrijft echter niet voor welke programma's dat moeten zijn en wat daarin precies moet worden opgenomen. De raad is derhalve vrij in het kiezen van het aantal programma's en de inhoud daarvan. Wel moet in elk programma expliciet worden ingegaan op de gewenste maatschappelijke effecten en de wijze waarop er naar wordt gestreefd om deze effecten te verwezenlijken. De verantwoording over de realisatie vindt achteraf plaats in het jaarverslag. Het jaarverslag dient volgens het BBV per programma inzicht te bieden in de mate waarin de doelstellingen zijn gerealiseerd, de wijze waarop is getracht de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken en de gerealiseerde baten en lasten.

Door het beleid vooraf meetbaar te formuleren kan de stadsdeelraad heldere kaders stellen voor het dagelijks bestuur voor de beleidsuitvoering. In de bijlage bij dit rapport is uiteengezet op welke wijze volgens het BBV en de verstrekte handreikingen naar aanleiding van het BBV, de ambities van een gemeente of stadsdeel meetbaar vertaald kunnen worden naar doelstellingen en activiteiten.

1.3 Relatie met regulier accountantsonderzoek

De rekenkamer treedt met dit onderzoek niet in de plaats van de controlerend accountant. De controle van de jaarrekening behoort op grond van de Gemeentewet (art. 182 lid 1) niet tot de taak van de rekenkamer. Deze taak is in de gemeente Amsterdam de verantwoordelijkheid van ACAM. Het accountantsonderzoek van de ACAM richt zich op de betrouwbaarheid van de jaarrekening als geheel en de rechtmatigheid van het financiële beheer. Het jaarverslag wordt door de ACAM slechts marginaal getoetst.

Dit onderzoek richt zich op *de kwaliteit van de bestuurlijke informatievoorziening* over de doeltreffendheid van beleid in het jaarverslag 2007. Wij toetsen in deze quick scan onderdelen van de niet-financiële verantwoording aan de hand van gegevens in de programmabegroting 2007 en het jaarverslag 2007 over de uitvoering van het beleid door gemeente of stadsdeel. Het accent ligt daarbij op het realiseren van maatschappelijke effecten en doelen en de daarvoor uitgevoerde activiteiten.

2 Opzet van het onderzoek

2.1 Doel van het onderzoek

Doel van dit onderzoek is te oordelen over de kwaliteit van de jaarlijkse verantwoording in het jaarverslag 2007 (verder: jaarverslag) zoals opgesteld door het dagelijks bestuur ten behoeve van de stadsdeelraad.

Onze beoordeling heeft het karakter van een ‘quick scan’ op basis van openbaar beschikbare documenten. Met dit onderzoek wil de rekenkamer de kaderstellende en controlerende rol van de stadsdeelraad versterken.

2.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Wij hanteren de volgende probleemstelling:

Kan de stadsdeelraad zich op basis van het jaarverslag 2007 een goed oordeel vormen over de doeltreffendheid van het gevoerde beleid?

Door de programmabegroting 2007 vast te stellen heeft de stadsdeelraad het dagelijks bestuur opdracht gegeven om de doelstellingen van het stadsdeel te realiseren. Met het jaarverslag verantwoordt het dagelijks bestuur zich over het gevoerde beleid. Deze verantwoording heeft zowel betrekking op de financiën als op de realisatie van de doelstellingen.

Onderzoeksvragen

Om vast te stellen of het jaarverslag 2007 goede informatie biedt om de doeltreffendheid van het gevoerde beleid te kunnen beoordelen, heeft de rekenkamer de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Zijn de doelstellingen en activiteiten in de programmabegroting 2007 *consistent* en *meetbaar* geformuleerd? Biedt de programmabegroting 2007 een voldoende basis om achteraf meetbaar te verantwoorden?
2. Geeft het dagelijks bestuur in het jaarverslag 2007 inzicht in de realisatie van de doelstellingen en de daarvoor uitgevoerde activiteiten? Worden de verschillen ten opzichte van de programmabegroting 2007 *adequaat toegelicht* (artikel 25.2 van het BBV)?
3. Zijn de doelstellingen in het jaarverslag 2007 voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten? Zijn deze gegevens in het jaarverslag 2007 *verifieerbaar* en *betrouwbaar*?

Bij deze quick scan heeft de rekenkamer deze drie onderzoeksvragen beantwoord voor twee programma's uit het jaarverslag. Het gaat om programma's 'Veiligheid' en 'Milieu'. Door bij alle stadsdelen dezelfde programma's te beoordelen, wordt het mogelijk om -

evenals vorig jaar - een benchmark uit te voeren naar de kwaliteit van het jaarverslag over 2007, waarin mogelijk 'best practices' kunnen worden gepresenteerd.

2.3 Toetsingspunten

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen heeft de rekenkamer de volgende toetsingspunten gebruikt.

1. *Zijn de doelstellingen en activiteiten in de programmabegroting 2007 consistent en meetbaar geformuleerd?*

Bij de toets op de *consistentie* wordt het volgende beoordeeld:

- 1.1 Een logische relatie tussen doelstellingen en vermelde (effect)indicatoren is aanwezig en de doelstellingen zijn vertaald naar concrete voorgenomen activiteiten.

Bij de toets op de *meetbaarheid* van de vermelde doelstellingen en voorgenomen activiteiten wordt het volgende beoordeeld:

- 1.2 De doelstelling is specifiek, dat wil zeggen dat de formulering van de doelstelling niet voor meerdere uitleg vatbaar is. Tevens is daarbij, indien van toepassing, de doelgroep helder vermeld.
- 1.3 De doelstelling is voorzien van een effect- of prestatie-indicator met een streefwaarde die tijdgebonden is.
- 1.4 De doelstelling is voorzien van een relevant referentiegegeven, bijvoorbeeld door een nulmeting of een beschrijving van de huidige stand van zaken.

2. *Geeft het dagelijks bestuur in het jaarverslag 2007 inzicht in de realisatie van de doelstellingen en de daarvoor uitgevoerde activiteiten? Worden de verschillen ten opzichte van de programmabegroting 2007 adequaat toegelicht (artikel 25.2 van het BBV)?*

Bij de toets op een 'adequate verantwoording' over de realisatie van de doelstellingen en uitgevoerde activiteiten wordt het volgende beoordeeld:

- 2.1 In het jaarverslag is het bereikte resultaat van de doelstelling vermeld.
- 2.2 In het jaarverslag zijn de uitgevoerde activiteiten vermeld.
- 2.3 In het jaarverslag wordt een adequate verklaring gegeven voor verschillen tussen planning en realisatie ten opzichte van de programmabegroting.

3. Zijn de doelstellingen in het jaarverslag voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten? Zijn deze gegevens in het jaarverslag verifieerbaar en betrouwbaar?

Bij de toets op de ‘aanwezigheid van kwantitatieve gegevens’ wordt het volgende beoordeeld:

- 3.1 De mate waarin de programmaverantwoording is voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten.

Bij de toets op de ‘verifieerbaarheid’ van de verantwoorde resultaten wordt het volgende beoordeeld:

- 3.2 De kwantitatieve gegevens (aantallen, percentages) over de bereikte resultaten zijn afkomstig uit een vastgesteld document of officiële statistiek.

Bij de toets op de ‘betrouwbaarheid’ van de verantwoorde resultaten wordt het volgende beoordeeld:

- 3.3 De kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten geven de resultaten juist weer. De registratie voldoet aan de eisen van controleerbaarheid.

2.4 Onderzoeksaanpak

2.4.1 Bronnen

Voor ons onderzoek hebben we gebruik gemaakt van gegevens van de stadsdelen die openbaar beschikbaar zijn. De geraadpleegde documenten zijn:

- het jaarverslag en de jaarrekening over 2007;
- de primaire programmabegroting over 2007.

De programmabegroting is primair bedoeld voor de stadsdeelraad. De rekenkamer heeft zich bij haar beoordeling op dit document gebaseerd. De in het BBV voorgeschreven productbegroting, die primair voor het dagelijks bestuur is bedoeld, is buiten beschouwing gelaten.

De rekenkamer is van oordeel dat zowel de programmabegroting als het jaarverslag zelfstandig leesbare stukken moeten zijn ten aanzien van de doelen en bereikte resultaten. Met een verwijzing naar andere documenten zonder dat daaruit de belangrijkste gegevens worden vermeld, kan het stadsdeel volgens de rekenkamer niet volstaan.

Verder heeft de rekenkamer bij deze quick scan, evenals bij de vorige quick scan naar de jaarstukken 2006, afgezien van het voeren van ambtelijk en bestuurlijk wederhoor, omdat ook in dit onderzoek voornamelijk gebruik is gemaakt van openbaar beschikbare informatie en slechts beperkt aanvullende informatie is opgevraagd. Het voeren van ambtelijk en bestuurlijk wederhoor zou ervoor zorgen dat de rapportage van de rekenkamer na de bespreking van het jaarverslag 2007 in de stadsdeelraad openbaar zou kunnen worden gemaakt. Dit zou de bruikbaarheid van dit rekenkamerrapport voor de raad verkleinen.

2.4.2 Scores op de toetsingspunten

De kwaliteit van de geformuleerde doelstellingen bij de programma's 'Openbare orde en veiligheid' en 'Milieu' hebben wij aan de hand van de toetsingspunten in paragraaf 2.3 beoordeeld.

Hierbij zijn per toetspunt de volgende score toegekend:

- Indien volledig is voldaan aan de gestelde eisen wordt de kwalificatie *Goed* toegekend (3 punten).
- Indien overwegend is voldaan aan de gestelde eisen, maar op een beperkt aantal onderdelen niet wordt de kwalificatie *Voldoende* (2 punten) toegekend.
- Indien op een aantal onderdelen is voldaan aan de gestelde eisen, maar overwegend niet, wordt de kwalificatie *Onvoldoende* (1 punt) toegekend.
- Indien op een zeer beperkt aantal onderdelen of in het geheel niet is voldaan aan de gestelde eisen wordt de kwalificatie *Slecht* (0 punten) toegekend.

Vervolgens hebben wij per doelstelling een gemiddelde bepaald. Op basis van deze gemiddelde scores beantwoorden wij de drie onderzoeksvragen per programma.

Vervolgens geven wij nog een eindoordeel over de kwaliteit van de informatievoorziening over de twee onderzochte programma's 'Veiligheid' en 'Milieu'.

Bij het toekennen van scores maken we nog de volgende opmerkingen:

Onderzoeksvraag 1 gaat over de consistentie en meetbaarheid. Om een evenwichtige score bij deze onderzoeksvraag te verkrijgen, neemt de rekenkamer bij de bepaling van het gemiddelde cijfer per doelstelling het toetsingspunt over de consistentie 'een logische samenhang tussen doelstelling, indicatoren en activiteiten' dubbel mee.

Onderzoeksvraag 2 gaat over een adequate verantwoording in het jaarverslag. Bij deze vraag telt de rekenkamer het toetsingspunt 'verklaring verschillen' in de berekeningen van de gemiddelde score tweemaal mee. Naar de mening van de rekenkamer dient het dagelijks bestuur de oorzaken van belangrijke verschillen tussen het plan en de bereikte resultaten in het jaarverslag toe te lichten. Een adequate toelichting op het verschil tussen het plan en de realisatie vindt de rekenkamer belangrijk, omdat op basis van deze informatie de raad zich een eerste oordeel kan vormen over de vraag of bijsturing al dan niet noodzakelijk is.

Onderzoeksvraag 3.1 gaat over de vraag of de doelstellingen zijn voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten. De 'aanwezigheid van kwantitatieve gegevens' bij de doelstellingen beoordeelt de rekenkamer op het niveau van het programma als geheel. Indien alle doelstellingen in het programma zijn voorzien van een of meerdere kwantitatieve resultaten, dan is de score 3. Als geen van de doelstellingen is voorzien van een kwantitatief gegeven, is de score 0. Dit toetsingspunt wordt bij de berekening van het gemiddelde dubbel gewogen.

Onderzoeksvraag 3 gaat om de vraag of het bereikte resultaat van de doelstelling is gekwantificeerd (aantallen, percentages) en of dit gegeven verifieerbaar en betrouwbaar is. Bij het aspect 'verifieerbaarheid' gaat het om de vraag of de gegevens in officiële

documenten, openbare statistische gegevens en dergelijke terug te vinden zijn. Indien wij niet over de betreffende gegevens beschikken, is aan de samenstellers van het jaarverslag gevraagd om deze gegevens aan ons te tonen. Het aspect ‘betrouwbaarheid’ toetsen wij – in het geval het gegeven uit een registratie van het stadsdeel komt – door te beoordelen of het betreffende gegeven juist en volledig is. Ook hiervoor hebben wij bij het stadsdeel informatie opgevraagd om te toetsen of het onderliggende systeem controleerbaar is ingericht. Vanwege de beperkte doorlooptijd van de quick scan hebben wij de primaire registraties (bijvoorbeeld registratieformulieren) niet opgevraagd en beoordeeld.

Wanneer een oordeel volgens de rekenkamer niet van toepassing is, is dat weergegeven door een streepje: ‘-’ (= niet van toepassing).

3 Twee programma's onderzocht

3.1 Inleiding

De rekenkamer onderzoekt voor alle aangesloten stadsdelen de programma's voor *Veiligheid* en *Milieu*.

De Programmabegroting 2007 van stadsdeel De Baarsjes bevat de programma's 'Openbare orde en veiligheid' (programma 1) en 'Milieu' (programma 9). Het stadsdeel gaat per programma in op de 'beoogde effecten' die zij wil bereiken. Per beoogd effect werkt zij dit uit in één of meerdere 'meetbare doelstellingen'. Dit begrippenkader wijkt af van de overige stadsdelen. De rekenkamer hanteert hier de begrippen doelstellingen en indicatoren. Deze systematiek heeft zij ook voor stadsdeel De Baarsjes aangehouden. De rekenkamer kon niet alle 'meetbare doelstellingen' als indicator aanmerken.

Nadat de inhoud van de programma's in de volgende paragrafen in het kort is weergegeven, gaat de rekenkamer voor beide programma's in op:

- De consistentie en meetbaarheid van doelstellingen in de programmabegroting 2007;
- Het inzicht in de realisatie van doelstellingen en de daarvoor uitgevoerde activiteiten in het jaarverslag 2007. Een verklaring voor de verschillen ten opzichte van de programmabegroting 2007;
- De aanwezigheid van kwantitatieve resultaatgegevens en de verifieerbaarheid en betrouwbaarheid daarvan.

De scores op de toetsingspunten resulteren in een eindscore per programma.

3.2 Programma 'Openbare orde en veiligheid'

Het programma 'Openbare orde en veiligheid' leidt het stadsdeel (zonder verdere toelichting) in met haar visie. Deze visie bestaat uit drie onderdelen:

- stadsdeel De Baarsjes faciliteert eigen verantwoordelijkheid van burgers en ondernemers;
- zorgdragen voor een veilige leef- en woonomgeving en verhogen veiligheidsbeleving;
- vinger aan de pols.

Het stadsdeel omschrijft recente ontwikkelingen in het stadsdeel voordat zij beschrijft wat zij wil gaan bereiken en wat ze daarvoor gaat doen. Zij formuleert in totaal negen doelstellingen binnen dit programma.

Vraag 1: Zijn de doelstellingen en activiteiten in de programmabegroting 2007 consistent en meetbaar geformuleerd? Biedt de programmabegroting 2007 een voldoende basis om achteraf meetbaar te verantwoorden?

Tabel 3.2.1 – Doelstellingen en Indicatoren Programma ‘Openbare orde en veiligheid’ in de Programmabegroting 2007

Consistentie en meetbaarheid		Effect of prestatie	Logische relatie tussen doelstelling, indicatoren en activiteiten (0-3) telt 2x	Specifiek (0-3)	Voorzien van streefwaarde en tijdgebonden (0-3)	Voorzien van relevant referentiegegevens (0-3)	Gemiddelde score
Doelstellingen							
1.	Doel: Vergroten van effectiviteit en naleving van regels Indicator: geen.						
	- Het betreft hier een prestatiedoelstelling die algemeen geformuleerd is (welke regels bijvoorbeeld?). Hoe dit precies bereikt gaat worden, is onduidelijk. - Er is geen indicator geformuleerd (meetbare doelstelling: het vaststellen van programma's). - Er zijn geen streefwaarden of referentiegegevens vermeld, maar die acht de rekenkamer hier ook niet van toepassing.	P	1	1	-	-	1
2.	Doel: Toename veiligheid in de openbare ruimte, stimuleren beter horecaklimaat Indicator: Het beëindigen van de exploitatie van twee overlastgevende horecaondernemingen.						
	- Doelstelling bestaat uit twee onderdelen. Indicator / activiteiten zijn alleen uitgewerkt voor het onderdeel 'stimuleren beter horecaklimaat'. - Doelstelling is niet specifiek (% gewenste toename veiligheid?), indicator wel (twee overlastgevende horecaondernemingen) - Streefwaarde wordt genoemd, maar referentiegegevens ontbreken.	E	2	2	2	0	1,6
3.	Doel: Vergroting van de brandveiligheid en aanpak criminaliteit Indicator: De aanpak van meer dan 27 hennepplantages.						
	- Doelstelling is algemeen geformuleerd en alleen voor het onderdeel 'aanpak 27 hennepplantages' uitgewerkt. - Het stadsdeel richt zich alleen op het aanpakken van hennepplantages.	E	2	2	2	2	2,0

Consistentie en meetbaarheid		Effect of prestatie	Logische relatie tussen doelstelling, indicatoren en activiteiten (0-3) telt 2x	Specifiek (0-3)	Voorzien van streefwaarde en tijdgebonden (0-3)	Voorzien van relevant referentiegegevens (0-3)	Gemiddelde score
Doelstellingen							
	Streefwaarde wordt vermeld en is gebaseerd op referentiegegevens. In de periode juli 2005 – juli 2006 zijn namelijk 27 hennepplantages opgerold.						
4.	Doel: Een veilige en prettige leef- & woonomgeving Indicatoren: - Een daling van de objectieve en subjectieve veiligheidsindex overeenkomstig het gemiddelde in Amsterdam. - Afhandelen via Meldpunt Zorg en Overlast: 75 zorgmeldingen, 50 meervoudige problematiek zaken, 150 meldingen burenoverlast, 50 zaken extreme overlast. 20 succesvolle bemiddelingen bij burenruzies via vrijwillige bemiddelaars van SBA. 10 intermediairs huiselijk geweld selecteren en opleiden, 200 zaken van huiselijk geweld signaleren, 75 klanten doorverwijzen, 10 bijeenkomsten met informatie over het project en over huiselijk geweld.						
	- Bij de indicator veiligheidsindex is onduidelijk hoe groot de daling hiervan precies moet zijn. De streefwaarde en referentiegegevens ontbreken. - Meldpunt overlast: gaat vooral over concrete activiteiten die zij moeten gaan uitvoeren (prestatie-indicatoren). Streefwaarden zijn wel genoemd. Ook hier ontbreken referentiegegevens (zijn de aantallen die genoemd worden veel/ weinig ten opzichte van voorgaande jaren?). Evaluatie is gepland in 2007.	E	3	3	2	0	2,2
5.	Doel: Een leef- en woonomgeving waarin niet gediscrimineerd wordt Indicator: Afhandelen van 50 discriminatiemeldingen.						
	Doelstelling is op zich specifiek: in het geheel geen discriminatie. De vraag is echter of het een realistische doelstelling is.	E	2	2	3	0	1,8

Consistentie en meetbaarheid		Effect of prestatie	Logische relatie tussen doelstelling, indicatoren en activiteiten (0-3) telt 2x	Specifiek (0-3)	Voorzien van streefwaarde en tijdgebonden (0-3)	Voorzien van relevant referentiegegevens (0-3)	Gemiddelde score
Doelstellingen							
	- Het is de vraag in hoeverre de indicator (die gericht is op het afhandelen van discriminatiemeldingen) bijdraagt aan het effect. Er had bijvoorbeeld ook gekeken kunnen worden naar de ervaren discriminatie zoals in de Burgermonitor van de Dienst O&S gemeten wordt. - Indicator geeft een streefwaarde aan, maar referentiegegevens ontbreken.						
6.	Doel: Verbetering van het leefklimaat Indicator: Vermindering van het belwinkelbestand met 5.						
	- De doelstelling is algemeen geformuleerd en beperkt uitgewerkt. Het stadsdeel wil het leefklimaat verbeteren door het veiligheidsgevoel en de economische structuur te verbeteren. De indicator heeft alleen betrekking op het verbeteren van de economische structuur, er wordt geen aandacht besteedt aan het verbeteren van het veiligheidsgevoel. - De koppeling tussen verbeteren van het leefklimaat en het verminderen van belwinkels wordt niet uitgelegd. - Er zijn geen referentiegegevens, zodat streefwaarde niet geduid kan worden (wat zegt vermindering van 5, op hoeveel?).	E	2	2	2	0	1,6
7.	Doel: Een goede coördinatie binnen handhaving en veiligheid Indicator: geen.						
	- Het gaat hier om een prestatiedoelstelling. Deze is niet specifiek. Bovendien is uitvoering geven aan Veiligheidsplan is geen indicator. - De relatie tussen coördinatie en de activiteiten in de toelichting is niet duidelijk. - Streefwaarden en referentiegegevens ontbreken echter, maar zijn hier ook niet van toepassing	P	2	2	-	-	2,0

Consistentie en meetbaarheid		Effect of prestatie	Logische relatie tussen doelstelling, indicatoren en activiteiten (0-3) telt 2x	Specifiek (0-3)	Voorzien van streefwaarde en tijdgebonden (0-3)	Voorzien van relevant referentiegegevens (0-3)	Gemiddelde score
Doelstellingen							
	omdat het een prestatiedoelstelling betreft.						
8.	Doel: Het verbeteren van de objectieve en subjectieve veiligheid. Indicator: geen.						
	• Overlap met doelstelling 4 (daling van de objectieve en subjectieve veiligheidsindex). • Onduidelijk is hoe dit effect wordt bereikt. Het uitvoeren van een plan geeft niet aan <i>hoe</i> het stadsdeel dit wil gaan doen en wat het wil bereiken. • In de programmabegroting 2007 staan geen streefwaarden en referentiegegevens uit bijv. de Veiligheidsindex van Dienst O&S. .	E	1	1	-	-	1,0
9.	Doel: Een veilige en prettige leef- & woonomgeving (huiselijk geweld) Indicatoren: • 10 intermediairs huiselijk geweld selecteren en opleiden, 200 zaken van huiselijk geweld signaleren, 75 klanten doorverwijzen, 10 bijeenkomsten met informatie over het project en over huiselijk geweld.						
	• Indicator is gericht op activiteiten (meldingen huiselijk geweld) waarvan het onduidelijk is of deze bijdragen aan doelstelling. • Streefwaarden van activiteiten van het meldpunt huiselijk geweld worden vermeld. • Referentiegegevens ontbreken in de programmabegroting.	E	2	2	3	0	1,8
Gemiddelde score			1,9	1,9	2,3	0,3	1,7

Toelichting op de score:

- Het stadsdeel heeft binnen het programma 'Openbare orde en veiligheid' totaal 9 doelstellingen geformuleerd. De doelstellingen 4 en 9 luiden gelijk, namelijk 'een veilige en prettige leef- & woonomgeving'. Doelstelling 9 is in 2007 conform nieuw beleid van het stadsdeel gericht op huiselijk geweld.
- Van de 9 doelstellingen zijn 7 doelstellingen als effect geformuleerd en 2 als prestatie (doelstelling 1 en 7). De rekenkamer is van oordeel dat het stadsdeel doelstellingen algemeen formuleert en dit slechts voor een beperkt deel specifiek uitwerkt in indicatoren en activiteiten. Voorbeeld hiervan is doelstelling 6 'Verbeteren van het leefklimaat'. Het stadsdeel werkt dit alleen uit in 'Het verminderen van belwinkels'.
- Het stadsdeel formuleert zelf geen indicatoren, maar 'meetbare doelstellingen'. De rekenkamer heeft de 'meetbare doelstellingen', mits deze zich hiervoor leenden, als indicator aangemerkt. Bij slechts 2 doelstellingen zijn effectindicatoren aan te merken. Eén van de indicatoren bij doelstelling 4 (een daling van de objectieve en subjectieve veiligheidsindex overeenkomstig het gemiddelde in Amsterdam) en bij doelstelling 6 (vermindering van het belwinkbestand met 5). De overige indicatoren zijn prestatie-indicatoren. Bij alle prestatie-indicatoren heeft het stadsdeel streefwaarden geformuleerd. Het stadsdeel heeft haar indicatoren over het algemeen redelijk voorzien van streefwaarden (score 2,3). Deze score is gemakkelijk te verhogen door bij de doelstellingen 4, 5 en 8 streefwaarden te noemen die afkomstig zijn uit de Veiligheidsindex en de Burgermonitor van de Dienst O&S.
- Het stadsdeel vermeldt alleen bij doel 3 'Vergroting brandveiligheid en aanpak criminaliteit' referentiegegevens. Voor de overige doelen is het niet mogelijk om deze in perspectief te kunnen plaatsen. Stadsdeel De Baarsjes scoort hierdoor op dit toetsingspunt zeer laag (score 0,3).

Vraag 2: Geeft het dagelijks bestuur in het jaarverslag 2007 inzicht in de realisatie van de doelstellingen en de daarvoor uitgevoerde activiteiten? Worden de verschillen ten opzichte van de programmabegroting 2007 adequaat toegelicht (artikel 25.2 van het BBV)?

Het stadsdeel neemt de beoogde effecten zoals verwoord in de programmabegroting 2007 niet op in het jaarverslag 2007 (zoals een veilige en prettige leef- & woonomgeving). In het jaarverslag 2007 gaat het stadsdeel alleen in op de meetbare doelstellingen die de rekenkamer indien mogelijk, als indicatoren heeft aangemerkt.

Tabel 3.2.2 – Verantwoording over doelstellingen in programma ‘Openbare orde en veiligheid’ in Jaarverslag 2007

Verantwoording over doelstellingen en activiteiten		Bereikte resultaat is vermeld (0-3)	Uitgevoerde activiteiten zijn vermeld (0-3)	Verklaring voor verschillen t.o.v programmabegroting (0-3) telt 2x	Gemiddelde score
Doelstellingen					
1.	Doel: Vergroten van effectiviteit en naleving van regels				
	Het stadsdeel geeft onduidelijke informatie over de bereikte resultaten en activiteiten. Ze verwijst in de tabel van haar jaarverslag naar de toelichting. Bij de toelichting wordt verwezen naar een ander programma waar niet wordt ingegaan op de uitvoering van handhaving programma's. Onduidelijk is of de handhavingsprogramma's zijn uitgevoerd en geëvalueerd.	1	1	-	1,0
2.	Doel: Toename veiligheid in de openbare ruimte, stimuleren beter horecaklimaat				
	- Het bereikte resultaat is aangegeven (uitkoop snackbar en 3 horecaondernemingen gesloten). - De uitgevoerde activiteiten zijn vermeld, deze wijken af van de voorgenomen activiteiten (het stadsdeel heeft meer gedaan dan zij zich had voorgenomen). Dit is op zich prima, maar het stadsdeel licht dit niet toe.	2	3	2	2,3
3.	Doel: Vergroting van de brandveiligheid en aanpak criminaliteit				
	- Het bereikte resultaat is aangegeven (totaal zijn 8 hennepplantages ontmanteld). - De uitgevoerde activiteiten zijn vermeld. - De uitgevoerde activiteiten wijken af van de voorgenomen activiteiten (het stadsdeel beoogde meer dan 27 hennepplantages te ontmantelen). Het stadsdeel licht het verschil niet toe.	2	3	0	1,3
4.	Doel: Een veilige en prettige leef- & woonomgeving				
	Het bereikte resultaat is aangegeven. De Veiligheidsindex is gestegen van 75 in 2006 naar 81 in 2007 (terwijl doelstelling 70 is in 2010). Bij het gepresenteerde resultaat wordt geen onderscheid gemaakt naar subjectieve en objectieve veiligheid. Het stadsdeel geeft een verklaring voor de stijging (aantal bedreigingen en	2	2	2	2,0

Verantwoording over doelstellingen en activiteiten		Bereikte resultaat is vermeld (0-3)	Uitgevoerde activiteiten zijn vermeld (0-3)	Verklaring voor verschillen t.o.v programmabegroting (0-3) telt 2x	Gemiddelde score
Doelstellingen					
	overvallen sterk toegenomen). In de programmabegroting 2007 was de daling overigens niet gekwantificeerd (streefwaarde en referentiewaarde in jaarverslag 2007 wel genoemd). - De activiteiten uitgevoerd door het Meldpunt Zorg en Overlast zijn vermeld. Deze uitgevoerde activiteiten wijken op 4 van de 5 onderdelen af ten opzichte van de voorgenomen activiteiten. Het stadsdeel geeft als belangrijkste verklaring voor deze verschillen aan dat de instroom moeilijk in te schatten is. - Het stadsdeel geeft een toelichting op jongerenoverlast, terwijl dit niet direct gekoppeld is aan een van de doelstellingen. Hieronder komen de straatcoaches naar voren. Dit is een activiteit die niet in de programmabegroting 2007 naar voren kwam.				
5.	Doel: Een leef- en woonomgeving waarin niet gediscrimineerd wordt				
	- Het bereikte resultaat is aangegeven (er zijn 31 meldingen afgehandeld). - De activiteiten zijn vermeld (informatie geven, adviseren en bijstaan in klachtenafhandeling) - De uitgevoerde activiteiten wijken af van de voorgenomen activiteiten (31 t.o.v. 50). Deze afwijking verklaart het stadsdeel door de naamsonbekendheid van het meldpunt.	2	3	3	2,7
6.	Doel: Verbetering van het leefklimaat				
	- Het stadsdeel meldt dat handhaving en eventuele uitkoop in 2008 start. Ter voorbereiding heeft een inventarisatie plaatsgevonden, begin 2008 worden drie adressen nader onderzocht. - Activiteiten zoals voorgenomen starten pas in 2008 (handhaving en eventuele uitkoop van belwinkels). - De uitgevoerde activiteiten wijken af van de voorgenomen activiteiten. Het stadsdeel geeft hiervoor geen verklaring.	2	3	0	1,3

Verantwoording over doelstellingen en activiteiten		Bereikte resultaat is vermeld (0-3)	Uitgevoerde activiteiten zijn vermeld (0-3)	Verklaring voor verschillen t.o.v programmabegroting (0-3) telt 2x	Gemiddelde score
Doelstellingen					
7.	Doel: Een goede coördinatie binnen handhaving en veiligheid				
	- Het bereikte resultaat is niet vermeld. - Als activiteit wordt 'het voortzetten van een functie van coördinator' aangemerkt. In programmabegroting 2007 waren wel activiteiten gespecificeerd (doorlichten horeca, aanpak illegale bewoning etc.). Het stadsdeel komt hier niet op terug en licht dit ook niet toe.	-	2	0	0,7
8.	Doel: Het verbeteren van de objectieve en subjectieve veiligheid				
	- Het bereikte resultaat is vermeld (veiligheidsplan <i>wordt</i> uitgevoerd). - Het is onduidelijk of het programma in zijn geheel <i>is</i> uitgevoerd. - Alleen de activiteit 'uitvoeren veiligheidsplan' is vermeld. Wat dit precies inhoudt, is niet bekend. (Het niet beschrijven van deze activiteiten heeft bij vraag 1 tot een lage score geleid op meetbaarheid). - Het stadsdeel heeft de activiteiten zoals voorgenomen in de programmabegroting 2007 uitgevoerd.	2	2	-	2,0
9.	Doel: Een veilige en prettige leef- & woonomgeving (gericht op huiselijk geweld)				
	- Het bereikte resultaat is aangegeven (6 intermediairs, 25 klanten doorverwezen en 25 bijeenkomsten). - De uitgevoerde activiteiten zijn vermeld. - De uitgevoerde activiteiten wijken af van de voorgenomen activiteiten. Voor deze afwijking geeft het stadsdeel als verklaring dat er slechts twee intermediairs werkelijk actief zijn en hierdoor andere doelstellingen ook achterblijven. Het stadsdeel verklaart echter niet waarom 2 van de 6 intermediairs actief zijn.	2	3	2	2,2
Gemiddelde score		1,9	2,4	1,3	1,7

Toelichting op de score:

- De rekenkamer constateert dat het stadsdeel in haar jaarverslag vaker rapporteert over bereikte activiteiten dan over bereikte resultaten. Het stadsdeel scoort dan ook hoger op de weergave van uitgevoerde activiteiten (score 2,4) dan op weergave van bereikte resultaten (score 1,9).
- De uitgevoerde activiteiten sluiten niet altijd aan op de voorgenomen activiteiten. Hiervoor geeft het stadsdeel niet altijd een verklaring. De gemiddelde score ligt dan ook relatief laag op dit toetsingspunt, namelijk 1,3. In sommige gevallen vindt de rekenkamer de verklaring summier (zoals bij doelstelling 4: instroom meldpunt is vooraf moeilijk in te schatten of doelstelling 5: naamsonbekendheid meldpunt).

Vraag 3: Zijn de doelstellingen in het jaarverslag voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten? Zijn deze gegevens in het jaarverslag 2007 verifieerbaar en betrouwbaar?

Tabel 3.2.3 – Aanwezigheid, verifieerbaarheid en betrouwbaarheid van realisatiegegevens in Jaarverslag 2007

Aanwezigheid, verifieerbaarheid en betrouwbaarheid van kwantitatieve realisatiegegevens		Kwantitatieve realisatie-gegevens (0-3)	Gegevens over bereikte resultaten zijn verifieerbaar (0-3)	Gegevens over bereikte resultaten zijn betrouwbaar (0-3)	Gemiddelde score
Doelstellingen					
1.	Doel: Vergroten effectiviteit en naleving van regels				
	Niet voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten.	0	-	-	0
2.	Doel: Toename veiligheid in de openbare ruimte, stimuleren beter horecabeleid				
	Realisatiegegevens: - 1 uitgekochte snackbar (met naam genoemd: snackbar Rafaël). - 3 gesloten horecaondernemingen (eethuis Bodrum, coffeeshop Cheech en Chong en nachtcafé Mon Ami) De aantallen zijn niet afkomstig uit een formele administratie, maar zij zijn tot stand gekomen via handmatige tellingen van dossiers.	3	1	1	1,7
3.	Doel: Vergroting brandveiligheid en aanpak criminaliteit				
	Realisatiegegevens: 8 hennepkwekerijen ontmanteld waarvan 5 tijdens pilot en 3 daarbuiten. Het is niet duidelijk waar realisatiegegevens vandaan komen	3	1	1	1,7
4.	Doel: Een veilige en prettige leef- & woonomgeving				

Aanwezigheid, verifieerbaarheid en betrouwbaarheid van kwantitatieve realisatiegegevens		Kwantitatieve realisatie-gegevens (0-3)	Gegevens over bereikte resultaten zijn verifieerbaar (0-3)	Gegevens over bereikte resultaten zijn betrouwbaar (0-3)	Gemiddelde score
	Realisatiegegevens Cijfers Meldpunt Zorg en Overlast: - 115 zorgmeldingen (138 volgens registratieprogramma) - 150 meldingen eenvoudige overlast afgehandeld (106 volgens registratieprogramma) - 130 meldingen extreme overlast afgehandeld (102 volgens registratieprogramma) - 30 mensen naar casemanagement bemiddeld - 15 buurtconflicten bemiddeld door SBA De eerste drie getallen (115, 150 en 130) zijn afkomstig uit het REGI-overlastregistratiesysteem dat het Meldpunt Zorg en Overlast medio 2007 in gebruik nam. De gegevens van de 2^e helft van 2007 (69 zorgmeldingen, 53 eenvoudige meldingen, 51 extreme meldingen) zijn gecontroleerd door de GGD en door het stadsdeel omgerekend naar het hele jaar. Nadat de gegevens in de jaarrekening zijn opgenomen, heeft een hertelling plaatsgevonden. Hierdoor verschillen de cijfers uit de jaarrekening met die van het registratieprogramma. De laatste twee getallen (30 en 15) zijn geschat op basis van een handmatige telling uit het registratiesysteem.	3	1	1	1,7
5.	Doel: Een leef- en woonomgeving waarin niet gediscrimineerd wordt				
	Realisatiegegevens: 31 discriminatiemeldingen. Het cijfer is afkomstig uit het REGI-overlastregistratiesysteem dat het Meldpunt Moslimdiscriminatie medio 2007 in gebruik nam. Het aantal meldingen van de 2^e helft van 2007 (14) is door het stadsdeel omgerekend naar het hele jaar. Nadat de gegevens in de jaarrekening zijn opgenomen, heeft een hertelling plaatsgevonden. Hierdoor verschillen de cijfers uit de jaarrekening (31) met die van het registratieprogramma (28)	3	1	1	1,7
6.	Doel: Verbetering van het leefklimaat				
	Realisatiegegevens: nul belwinkels gesloten. In 2007 is het aantal belwinkels niet afgenomen. Wel heeft het stadsdeel in het bestemmingsplan vastgelegd dat er geen nieuwe belwinkels bij mogen komen. Pas een jaar nadat een belwinkel vertrokken is, kan de bestemming gewijzigd worden.	1	-	-	1,0
7.	Doel: Een goede coördinatie binnen handhaving en veiligheid				
	Niet voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten.	0	-	-	0
8.	Doel: Het verbeteren van de objectieve en subjectieve				

Aanwezigheid, verifieerbaarheid en betrouwbaarheid van kwantitatieve realisatiegegevens		Kwantitatieve realisatiegegevens (0-3)	Gegevens over bereikte resultaten zijn verifieerbaar (0-3)	Gegevens over bereikte resultaten zijn betrouwbaar (0-3)	Gemiddelde score
	veiligheid				
	Niet voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten.	0	-	-	0
9.	Doel: Een veilige en prettige leef- & woonomgeving (gericht op huiselijk geweld)				
	Realisatiegegevens: - 6 intermediairs geworven en opgeleid - 25 doorverwezen klanten - 25 georganiseerde bijeenkomsten. Het aantal intermediairs is mondeling verkregen van medewerker huiselijk geweld. Het jaarverslag vermeldt niet dat vier van zes intermediairs hun werkzaamheden inmiddels hebben neergelegd. Het aantal georganiseerde bijeenkomsten is terug te voeren op de verslagen die ervan gemaakt worden. Uit het REGI-overlastregistratiesysteem van het Meldpunt Zorg en Overlast blijkt dat er 16 (en niet 25) meldingen van huiselijk geweld zijn binnengekomen.	3	1	1	1,7
Gemiddelde score		1,8	1,0	1,0	1,3

Toelichting op de score:

- Stadsdeel De Baarsjes heeft in het jaarverslag 2007 6 van de 9 doelstellingen (67%) van het programma 'Openbare orde en veiligheid' voorzien van kwantitatieve gegevens over de resultaten. De rekenkamer ziet het als een gemiste kans dat het stadsdeel geen kwantitatieve resultaten weergeeft bij de doelstelling 'Verbeteren van de objectieve en subjectieve veiligheid'. Het jaarverslag van het stadsdeel kan verbeterd worden door hier kwantitatieve gegevens uit de Veiligheidsindex van de Dienst Onderzoek en Statistiek weer te geven.
- Veel resultaatgegevens zijn volgens de rekenkamer onvoldoende verifieerbaar (score 1,0). Door het gebruik van schattingen en hertellingen komen de aantallen in het jaarverslag 2007 niet overeen met die van het registratiesysteem van het Meldpunt Zorg en Overlast. Ook meldt het stadsdeel in het jaarverslag niet altijd dat er sprake is van schattingen.
- Veel resultaatgegevens blijken onvoldoende betrouwbaar (score 1,0) omdat de gegevens van het Meldpunt Zorg en Overlast over 2007 gebaseerd zijn op schattingen. Het stadsdeel beschikte alleen over de tweede helft van 2007 over een registratiesysteem voor meldingen van overlast, huiselijk geweld, discriminatie, etc.

3.2.1 Oordeel over programma ‘Openbare orde en veiligheid’

	Programma Veiligheid	Score 0-3
Vraag 1	Consistent en meetbaar	1,7
Vraag 2	Adequate verantwoording in jaarverslag	1,7
Vraag 3	Kwantitatieve gegevens aanwezig, verifieerbaar en betrouwbaar	1,3
	Gemiddelde score	1,6

De rekenkamer is van oordeel dat het programma ‘Openbare orde en veiligheid’ een matig inzicht biedt om een oordeel te vormen over de doeltreffendheid van het beleid. De verantwoording kan nog aanzienlijk worden verbeterd.

Toelichting op het oordeel:

- Het programma ‘Openbare orde en veiligheid’ van stadsdeel De Baarsjes heeft een lagere gemiddelde score op de vraag die betrekking heeft op de programmabegroting 2007. Dit is vooral een gevolg van het feit dat de doelstellingen algemeen geformuleerd zijn en het stadsdeel de doelstellingen slechts beperkt uitwerkt in indicatoren en activiteiten. Ook ontbreken in de meeste gevallen referentiegegevens.
- Op vraag 2, die vooral betrekking heeft op het jaarverslag 2007, scoort stadsdeel De Baarsjes redelijk goed. De toelichting op de verschillen tussen informatie in de programmabegroting en het jaarverslag is voor verbetering vatbaar.
- Stadsdeel De Baarsjes heeft een groot deel (67%) van de doelstellingen voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten. Uit de analyse van de rekenkamer blijkt dat de resultaatgegevens vaak onvoldoende verifieerbaar en betrouwbaar zijn. De vermelde gegevens in het jaarverslag komen niet altijd overeen met die uit het officiële registratiesysteem van bijvoorbeeld overlast en discriminatie. Het stadsdeel scoort relatief laag (1) op de aspecten verifieerbaarheid en betrouwbaarheid.

3.2.2 Aanbevelingen programma ‘Openbare orde en veiligheid’

Op basis van het onderzoek komt de rekenkamer voor het programma ‘Openbare orde en veiligheid’ tot de volgende aanbevelingen:

1. Formuleer doelstellingen minder algemeen, zodat de uitwerking in indicatoren en activiteiten opgaat voor de gehele doelstelling (en niet voor een klein deel daarvan).
2. Formuleer streefwaarden niet alleen bij prestatie-indicatoren, maar ook bij effect-indicatoren.
3. Voeg zoveel mogelijk referentiegegevens toe, zodat beoogde doelstellingen in perspectief geplaatst kunnen worden.
4. Geef een verklaring waarom beoogde en gerealiseerde activiteiten van elkaar verschillen.
5. Neem zoveel mogelijk kwantitatieve gegevens in het jaarverslag op, bijvoorbeeld bij de doelstelling voor het verbeteren van de objectieve en subjectieve veiligheid.

3.3 Programma 'Milieu'

3.3.1 Bevindingen

Stadsdeel De Baarsjes vermeldt voor het programma 'Milieu' haar visie als volgt: *'het faciliteren en controleren van burgers en ondernemers in het verantwoordelijk omgaan met grondstoffen en afval'*.

In het programma wordt ingegaan op recente ontwikkelingen (onder andere dat vervuiling is teruggedrongen en dat kosten- en tariefstijgingen in de hand zijn gehouden). Vervolgens beschrijft het stadsdeel wat ze in 2007 wil bereiken en wat zij daarvoor gaat doen.

Er zijn drie hoofddoelstellingen geformuleerd (beoogde effecten genoemd), die zijn uitgewerkt in kwalitatieve en meetbare doelstellingen. Deze zijn op hun beurt uitgewerkt in middelen/activiteiten, waarvan er een aantal zijn voorzien van een toelichting. De rekenkamer heeft de drie hoofddoelstellingen als uitgangspunt genomen voor haar analyse.

Vraag 1: Zijn de doelstellingen en activiteiten in de programmabegroting 2007 meetbaar en consistent geformuleerd? Biedt de programmabegroting 2007 een voldoende basis om achteraf meetbaar te verantwoorden?

Tabel 3.3.1 – Doelstellingen en indicatoren Programma 'Milieu' in de Programmabegroting 2007

Consistentie en meetbaarheid		Effect of prestatie	Logische relatie tussen doelstelling, indicatoren en activiteiten (0-3) P.M. 2x	Specifiek (0-3)	Voorzien van streefwaarde en tijdgebonden (0-3)	Voorzien van relevant referentiegegevens (0-3)	Gemiddelde score
Doelstellingen							
1.	Een schoner, stiller en veiliger leefomgeving en milieu. Indicatoren: - Stedelijk een reductie van de jaarlijkse CO2-emissie met 500 kiloton in 2007. - Het aantal milieuklachten. - Bewoners kunnen 24 uur per dag afval aanbieden: Minimaal 98% van de ondergrondse containers is bruikbaar. - Scheidingsdoelstelling: 38 kg papier per inwoner, 3 kg textiel per inwoner, 18 kg glas per inwoner en 0,8 kg klein chemisch afval per inwoner. - Het gemiddelde aantal niet-vervuilde						

Consistentie en meetbaarheid		Effect of prestatie	Logische relatie tussen doelstelling, indicatoren en activiteiten (0-3) P.M. 2x	Specifiek (0-3)	Voorzien van streefwaarde en tijdgebonden (0-3)	Voorzien van relevant referentiegegevens (0-3)	Gemiddelde score
Doelstellingen							
	- containerlocaties stijgt naar 75% in 2007. - Bezoeken van circa 4.000 huishoudens. - 10 ondergrondse textielcontainers plaatsen.						
	- Doelstelling is algemeen geformuleerd en is uitgewerkt in een groot aantal indicatoren, dat weinig samenhang kent. - Indicatoren zijn specifiek. Een indicator (reductie CO₂) heeft betrekking op een stedelijke doelstelling. - Indicatoren vermelden allen een streefwaarde (behalve het aantal milieuklachten). Referentiegegevens ontbreken echter voor de meeste indicatoren. Het stadsdeel noemt de Stadsdeelmonitor (2002 tot 2005) waarin waardering voor de schone(re) straat is gestegen (met hoeveel is onbekend).	E	2	2	2	1	1,8
2.	Goede dienstverlening afvalinzameling tegen aanvaardbare en concurrerende tarieven. Indicatoren: - Klachten en meldingen over afval en vervuiling worden binnen 48 uur verholpen. - Te behalen efficiency voordelen zoals beschreven in bedrijfsplan nieuwe afvalorganisatie.						
	- Het gaat hier om een prestatiedoelstelling. - Streefwaarde voor dienstverlening aanwezig (binnen 48 uur verhelpen). Referentiegegevens ontbreken echter. - Relatie doelstelling-indicator is niet optimaal omdat de indicator (i.t.t. de doelstelling) niets zegt over aanvaardbare en concurrerende tarieven. Eén van de twee indicatoren is vaag omdat het verwijst naar een bedrijfsplan. - Het stadsdeel meldt alleen in de toelichtende tekst dat de afvalstoffenheffing in 2007 met 2% stijgt. Dit	P	1	2	2	2	1,6

Consistentie en meetbaarheid		Effect of prestatie	Logische relatie tussen doelstelling, indicatoren en activiteiten (0-3) P.M. 2x	Specifiek (0-3)	Voorzien van streefwaarde en tijdgebonden (0-3)	Voorzien van relevant referentiegegevens (0-3)	Gemiddelde score
Doelstellingen							
	is niet verwerkt in de indicator. Referentiegegevens worden in de toelichtende tekst genoemd.						
3.	Een gezonde leefomgeving voor de bewoners. Indicator: geen.						
	- De doelstelling is algemeen geformuleerd en niet uitgewerkt in specifieke indicatoren. Het stadsdeel verwijst enkel naar het stedelijk plan luchtkwaliteit. (zie ook doelstelling 1) - Bij slechts 1 van de 4 in de programmabegroting genoemde acties wordt een streefwaarde gemeld (reductie vrachtverkeer Foodcenter). - Referentiegegevens ontbreken in het geheel.	E	2	2	1	0	1,4
Gemiddelde score			1,7	2,0	1,7	1,0	1,6

Toelichting op de score:

- Het stadsdeel formuleert 2 van de 3 doelstellingen als effect en één doelstelling als prestatie. Bij de eerste doelstelling formuleert het stadsdeel een groot aantal indicatoren, waarbij de onderlinge samenhang onduidelijk is. De rekenkamer is verder van oordeel dat het verwijzen naar plannen (zoals bij de tweede en derde doelstelling) niet duidelijk maakt hoe het stadsdeel de beoogde doelstelling wil bereiken.
- Het stadsdeel vermeldt bij meer dan de helft van de geformuleerde prestatie-indicatoren streefwaarden. Hier scoort De Baarsjes gemiddeld een 1,7.
- Referentiegegevens worden alleen genoemd bij de tweede doelstelling. Bij de eerste doelstelling verwijst het stadsdeel enkel naar de Stadsdeelmonitoren van de afgelopen jaren (zonder expliciete cijfers te noemen). Dit leidt tot een lage eindscore op dit punt (1,0).

Vraag 2: Geeft het dagelijks bestuur in het jaarverslag 2007 inzicht in de realisatie van de doelstellingen en de daarvoor uitgevoerde activiteiten? Worden de verschillen ten opzichte van de programmabegroting 2007 adequaat toegelicht (artikel 25.2 van het BBV)?

Tabel 3.3.2 – Verantwoording over doelstellingen in programma ‘Milieu’ in jaarverslag 2007

Verantwoording over doelstellingen en activiteiten		Bereikte resultaat is vermeld (0-3)	Uitgevoerde activiteiten zijn vermeld (0-3)	Verklaring voor verschillen t.o.v. programmabegroting (0-3) telt 2x	Gemiddelde score
Doelstellingen					
1.	Een schoner, stiller en veiliger leefomgeving en milieu.				
	- Bereikte resultaten en activiteiten zijn grotendeels vermeld. - De behaalde afvalscheidingsdoelstelling is niet vergelijkbaar met cijfers van voorgaande jaren. Er zijn nu alleen cijfers beschikbaar voor alle stadsdelen die in het samenwerkingsverband afvalinzameling samenwerken. Hierdoor is onbekend welke resultaten stadsdeel De Baarsjes heeft behaald in het scheiden van afval. - In een groot aantal gevallen worden de verschillen ten opzichte van de programmabegroting niet toegelicht, zoals bij: - de toegankelijkheid van ondergrondse containers; - het gemiddelde aantal niet-vervuilde containerlocaties; - de huis-aan-huis bezoeken;	2	2	1	1,5
2.	Goede dienstverlening afvalinzameling tegen aanvaardbare en concurrerende tarieven.				
	- Bereikte resultaten en activiteiten zijn vermeld voor wat betreft dienstverlening (afhandeling klachten binnen 1 dag). Efficiencyvoordelen door samenwerkingsverband afvalinzameling zullen pas in 2010 worden bereikt. - Verklaring voor de afwijking van het efficiencyvoordeel licht het stadsdeel toe.	2	2	2	2
3.	Een gezonde leefomgeving voor de bewoners.				
	- Het resultaat wordt vermeld (concept-plannen gereed). - Voorgenomen activiteiten wijken af van uitgevoerde activiteiten. In de programmabegroting 2007 was als activiteit opgenomen de acties uit het stedelijk plan waarbij inzet van het stadsdeel nodig is (reductie uitstoot fijn stof en reductie vrachtverkeer Foodcenter 50%). Het stadsdeel komt in het geheel niet terug op deze	2	2	0	1,0

Verantwoording over doelstellingen en activiteiten		Bereikte resultaat is vermeld (0-3)	Uitgevoerde activiteiten zijn vermeld (0-3)	Verklaring voor verschillen t.o.v. programmabegroting (0-3) telt 2x	Gemiddelde score
	activiteiten. • Het stadsdeel geeft geen verklaring voor het feit dat de plannen nog niet uitgevoerd zijn.				
Gemiddelde score		2,0	2,0	1,0	1,5

Toelichting op score:

- Stadsdeel De Baarsjes scoort goed op de eerste 2 toetsingspunten (2,0). Het komt in het jaarverslag 2007 terug op de milieudoelstellingen uit de programmabegroting 2007 en geeft per doelstelling aan wat is bereikt en welke activiteiten zijn verricht. Het gaat hierbij niet altijd om dezelfde resultaten en activiteiten, waardoor het jaarverslag 2007 aan inzichtelijkheid verliest.
- Het stadsdeel geeft vaak geen verklaring als uitgevoerde activiteiten verschillen van voorgenomen activiteiten. Als gevolg hiervan scoort stadsdeel De Baarsjes laag op dit aspect, namelijk 1,0.

Vraag 3: Zijn de doelstellingen in het jaarverslag voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten? Zijn deze gegevens in het jaarverslag 2007 verifieerbaar en betrouwbaar?

Tabel 3.3.3 – Aanwezigheid, verifieerbaarheid en betrouwbaarheid van realisatiegegevens in programma 'Milieu' in het jaarverslag 2007

Aanwezigheid, verifieerbaarheid en betrouwbaarheid		Kwantitatieve realisatiegegevens (0-3)	Gegevens over bereikte resultaten zijn verifieerbaar (0-3)	Gegevens over bereikte resultaten zijn betrouwbaar (0-3)	Gemiddelde score
Doelstellingen					
1.	Een schoner, stiller en veiliger leefomgeving en milieu.				
	- Van de meeste indicatoren zijn kwantitatieve gegevens bereikbaar. Dit geldt niet voor de CO ₂ -reductie en de inzameling van klein chemisch afval. - De resultaatgegevens zijn meestal verifieerbaar behalve bij het	2	2	2	2

Aanwezigheid, verifieerbaarheid en betrouwbaarheid		Kwantitatieve realisatie-gegevens (0-3)	Gegevens over bereikte resultaten zijn verifieerbaar (0-3)	Gegevens over bereikte resultaten zijn betrouwbaar (0-3)	Gemiddelde score
Doelstellingen					
	gescheiden afval per inwoner en het aantal afgegeven processen verbaal voor het verkeer aanbieden van afval - De meeste resultaatgegevens zijn betrouwbaar met uitzondering van het percentage ondergrondse bruikbare en toegankelijke containers. Het rapport 'Afval service West. Afval in cijfers: kwartaalcijfers Q4/2007' meldt andere gemiddelde percentages voor de toegankelijkheid in 2007 (90% restcontainer, 98% glascontainer en 89% papiercontainers) dan het jaarverslag (94%).				
2.	Goede dienstverlening afvalinzameling tegen aanvaardbare en concurrerende tarieven.				
	Geen kwantitatieve gegevens m.b.t. efficiencyvoordelen. Realisatiegegevens beschikbaar over de afhandelingsnelheid van klachten (binnen 1 dag) Dag en tijdstip van binnenkomst en afhandeling klachten worden geregistreerd in een systeem (KIM). Resultaten zijn opgenomen in 'Afval service West. Afval in cijfers: kwartaalcijfers Q4/2007'.	2	3	3	2,6
3	Een gezonde leefomgeving voor de bewoners.				
	Niet voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten.	0	-	-	0
Gemiddelde score		1,3	2,5	2,5	2,1

Toelichting op score:

- Stadsdeel De Baarsjes heeft in het jaarverslag 2007 2 van de 3 doelstellingen (67%) van het programma 'Milieu' voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten. De doelstelling 'een gezonde leefomgeving voor bewoners' is niet voorzien van kwantitatieve gegevens.
- De vermelde resultaten zijn over het algemeen terug te vinden in officiële documenten, met uitzondering van de gegevens over 'gescheiden afval per inwoner' en 'het aantal afgegeven processen verbaal voor het verkeer aanbieden van afval'.
- De rekenkamer komt tot de conclusie dat de meeste resultaten van het programma 'Milieu' betrouwbaar en verifieerbaar zijn. Dit leidt tot relatief hoge scores op deze aspecten (2,5).
-

3.3.2 Oordeel over het programma ‘Milieu’

	Programma ‘Milieu’	Score 0-3
Vraag 1	Consistent en meetbaar	1,6
Vraag 2	Adequate verantwoording in jaarverslag	1,5
Vraag 3	Kwantitatieve gegevens aanwezig, verifieerbaar en betrouwbaar	2,1
	Gemiddelde score	1,7

De rekenkamer is van oordeel dat het programma ‘Milieu’ een matig tot redelijk inzicht biedt om een oordeel te vormen over de doeltreffendheid van het beleid. Op onderdelen kan de verantwoording nog worden verbeterd.

Toelichting op het oordeel:

- Het programma ‘Milieu’ van stadsdeel De Baarsjes heeft een score op consistentie van 1,6. De rekenkamer is van oordeel dat het stadsdeel de doelstellingen algemeen formuleert. De indicatoren en activiteiten zijn slechts van toepassing op een deel van de doelstelling. Het stadsdeel neemt bovendien nauwelijks referentiegegevens op in de programmabegroting, zodat indicatoren niet in perspectief geplaatst kunnen worden.
- In het jaarverslag 2007 gaat het stadsdeel in op de milieudoelstellingen en activiteiten uit de programmabegroting 2007. Het stadsdeel noemt in het jaarverslag 2007 de bereikte en de verrichte resultaten, maar deze sluiten niet altijd aan op de programmabegroting. De gemiddelde score op deze vraag is dan ook relatief laag (1,5).
- Stadsdeel De Baarsjes heeft een groot deel (67%) van de doelstellingen voorzien van kwantitatieve gegevens over de bereikte resultaten. Deze gegevens zijn over het algemeen verifieerbaar en betrouwbaar. Het stadsdeel scoort gemiddeld hoog (2,1) op deze vraag.

3.3.3 Aanbevelingen programma ‘Milieu’

Op basis van het onderzoek komt de rekenkamer voor het programma ‘Milieu’ tot de volgende aanbevelingen:

1. Formuleer doelstellingen minder algemeen, zodat de uitwerking in indicatoren en activiteiten opgaat voor de gehele doelstelling.
2. Neem geen stedelijke doelstellingen op in het jaarplan wanneer er geen vertaling mogelijk is naar stadsdeelniveau.
3. Voorzie de doelstellingen waar mogelijk van streefwaarden en van referentiegegevens waarmee de streefwaarden in perspectief geplaatst kunnen worden.
4. Geef een verklaring wanneer voorgenomen activiteiten en gerealiseerde activiteiten van elkaar verschillen.
5. Voorzie bereikte resultaten in het jaarverslag waar het kan van kwantitatieve gegevens.

Bijlage Achtergrond beoordelingskader

De rekenkamer baseert haar beoordeling van de programma's primair op het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV). Het BBV schrijft voor welke vorm het jaarplan van een gemeente moet hebben.

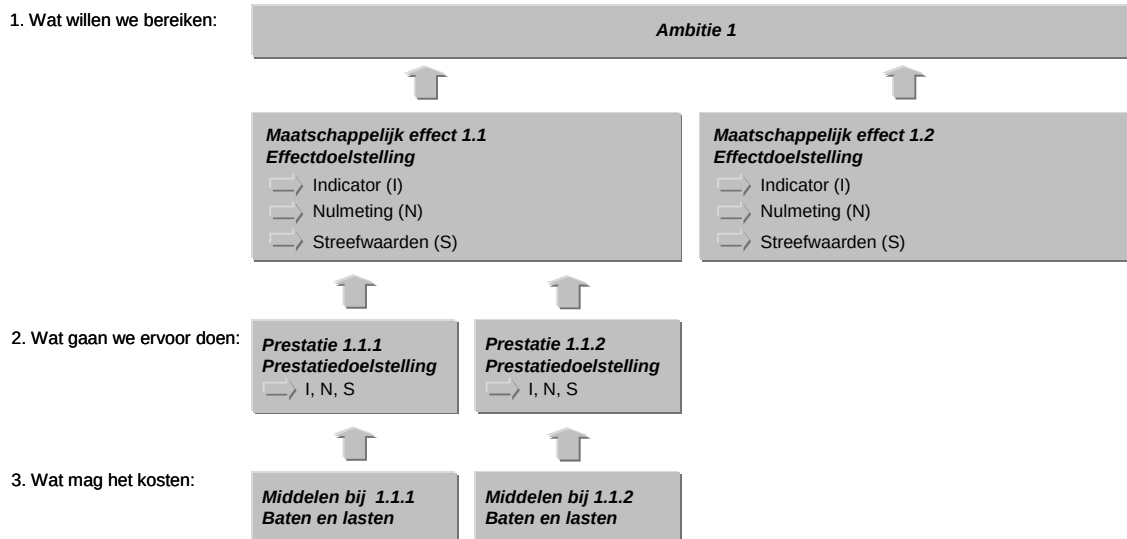
Meetbaar beleid: hoe?

Volgens het BBV moet het jaarplan per programma antwoord geven op de zogenaamde drie W-vragen:

1. Wat willen we bereiken?
2. Wat gaan we daarvoor doen?
3. Wat mag het kosten?

De 3 W-vragen vormen een zogenaamde doelenboom waarbij het te bereiken maatschappelijk effect uiteindelijk wordt uitgewerkt in concrete activiteiten en de middelen die daarvoor nodig zijn. Figuur B.1 toont ter verheldering de relaties tussen de drie W-vragen en laat zien hoe de doelenboom wordt gevormd.

Figuur B.1 - Relaties tussen de drie W-vragen: doelenboom

We bespreken de drie W-vragen aan de hand van een voorbeeld. In dit fictieve voorbeeld is de bestuurlijke ambitie het garanderen van de bereikbaarheid van de gemeente.

Wat willen we bereiken?

Deze vraag wordt beantwoord door aan te geven welke maatschappelijke effecten in de samenleving worden beoogd. Veelal worden deze in de vorm van 'ambities'

geformuleerd. Om het kaderstellen vooraf en het verantwoorden en controleren tussentijds en achteraf mogelijk te maken, dienen maatschappelijke effecten als doelstellingen te worden geformuleerd. De formulering moet SMART zijn: specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden. Om een effectdoelstelling SMART te maken moet de doelstelling effectindicatoren, nulwaarden en streefwaarden bevatten.

We werken de volgende ambitie uit in een SMART geformuleerde effectdoelstelling ‘garanderen bereikbaarheid’:

- Effectdoelstelling 1.1: een verbeterde autobereikbaarheid in kerngebieden.
- Indicator bij effectdoelstelling 1.1: gemiddelde snelheid hoofdwegennet met:

nulwaarde 2006:	30 km/u;
streefwaarde 2007:	32 km/u;
streefwaarde 2010:	35 km/u.

Wat gaan we daarvoor doen?

Om de gewenste maatschappelijke effecten te bereiken moet de gemeente zich inspannen. Zij moet prestaties leveren. Ook deze prestaties zijn meetbaar te maken in prestatiedoelstellingen met een indicator, nulwaarde en streefwaarden. Op basis van de effectdoelstelling kan bijvoorbeeld de volgende prestatiedoelstelling 1.1.1 worden geformuleerd: ‘aanleg van ondergrondse parkeergarages.’

Indicator bij prestatiedoelstelling 1.1.1: aantal parkeerplaatsen in openbare parkeergarages met:

- Nulwaarde (2006): 2.500.
- Streefwaarde 2007: 2.600.
- Streefwaarde 2010: 3.000.

Wat mag het kosten?

De laatste vraag gaat over de baten en lasten om de betreffende prestaties te leveren. Gebruikelijk is deze te begroten voor ieder jaar van de bestuursperiode.

Verantwoording over de realisatie

Het jaarverslag dient volgens het BBV per programma inzicht te bieden in de mate waarin de doelstellingen zijn gerealiseerd, de wijze waarop getracht is de beoogde maatschappelijk effecten te bereiken en de gerealiseerde baten en lasten.

Dit is vertaald in de zogenaamde drie H-vragen:

1. Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?
2. Hebben we gedaan wat we zouden gaan doen?
3. Heeft het gekost wat het zou gaan kosten?

Rekenkamer Amsterdam

Rekenkamer Amsterdam Centrum

Rekenkamer Stadsdelen Amsterdam

Rekenkamer Zaanstad

Frederiksplein 1
1017 XK Amsterdam

telefoon 020 552 2897
fax 020 552 2943
info@rekenkamer.amsterdam.nl
www.rekenkamer.amsterdam.nl